

МЕТОДОЛОШКА ОБЈАШЊЕЊА ТАБЕЛА

Дефиниције монетарних агрегата и других финансијских инструмената усаглашене су са Системом националних рачуна и монетарном и финансијском статистиком, коју користи и ММФ при објављивању података за све земље у статистичкој публикацији *IFS (International Financial Statistics)*.

Методологија је, ради усаглашавања с међународним стандардима у области статистичког извештавања, у претходним годинама у више наврата мењана.

- Јула 2008. године ступио је на снагу Контни оквир за банке и друге финансијске организације, који је захтевао знатно усаглашавање методологија за прикупљање података.
- У августу 2010. године ступила је на снагу нова уредба о класификацији делатности, што се одразило на начин приказивања података у публикацији, па су, у складу с њом, извршене промене у серији података.
- Од новембра 2011. до априла 2013. године злато је увећано за потенцијалне трошкове афинаже.
- Децембра 2014. године ступио је на снагу Контни оквир за банке и друге финансијске организације, који је усклађен с Међународним рачуноводственим стандардима. Од тада се категорије „Готовински кредити” и „Кредитне картице” искључују из категорије „Остали кредити” и приказују се издвојено.
- Јануара 2018. године ступио је на снагу нови Контни оквир, како би се обезбедила потребна структура података ради омогућавања примене МСФИ 9 у банкама и НБС. Тада је уведена и нова структура кредита, потраживања и депозита правних лица по њиховој величини, а све у складу са Законом о рачуноводству.
- У јануару 2022. године извршена је рекласификација депозита и потраживања због измене секторске структуре за преко 2.000 правних лица, што је утицало на знатније промене у серијама података. На тај начин је извршено и усклађивање са шифрама делатности под којима су правна лица регистрована у Агенцији за привредне регистре.

У претходном периоду, у више наврата, вршено је усаглашавање са Системом националних рачуна (*SNA2008*) и Европским системом рачуна (*ESA2010*), због чега је мењана секторска класификација институционалних јединица. Извршена је подела по институционалним секторима, у складу са Европским системом рачуна, што је имало за последицу прекиде у временским серијама података, тако да су од децембра 2014. године уведене следеће промене:

- Повезане институционалне јединице које улазе или не улазе у круг консолидације (из сектора финансија и осигурања, јавних предузећа, привредних друштава, страних лица и других комитената) распоређене су на припадајуће секторе и више се не приказују одвојено;
- Од краја 2014. године користе се нови критеријуми за утврђивање да ли се предузеће сматра јавним предузећем или привредним друштвом. Због тога је крајем 2014. године забележено веће учешће кредита јавним предузећима у укупним кредитима него претходних година;
- Због прекласификације Агенције за осигурање депозита из сектора осигурања у сектор државе, почев од децембра 2014. године, девизни депозити државе повећани су на рачунима код НБС и банака, а смањени код других финансијских организација.

У октобру 2022. године извршена су методолошка прилагођавања у свим табелама за цео приказани период (од јула 2008. године па надаље), тако што су индексирани категорије издвојене од динарских

и приказане одвојено или придружене девизним инструментима. За податке пре јула 2008. године извршена је процена индексираниог сегмента сваког инструмента у табелама, с обзиром на то да тадашњи контни оквир није предвиђао детаљну валутну структуру.

1. МОНЕТАРНА СТАТИСТИКА

За прикупљање и обраду података монетарне статистике у Србији надлежна је НБС. Монетарна статистика обухвата билансе НБС и осталих депозитних институција и консолидовани биланс банкарског сектора. Подаци у билансним прегледима и табелама изведеним из биланса класификују се према институционалним секторима (домаћи сектори и иностранство) и финансијским инструментима.

У табелама монетарне статистике користи се следећа категоризација домаћих сектора:

- (1) друге финансијске организације,
- (2) јавна предузећа,
- (3) привредна друштва,
- (4) непрофитне и друге организације,
- (5) сектор државе (без локалних нивоа власти),
- (6) локални ниво власти,
- (7) сектор становништва.

Друге финансијске институције укључују: друштва за осигурање, пензијске фондове, финансијски лизинг, помоћне делатности у пружању финансијских услуга и осигурању (друштва за управљање пензијским и инвестиционим фондовима, Београдска берза, Централни регистар, Комисија за хартије од вредности, брокерско-дилерска друштва, мењачи – за сада само преко банака), делатност холдинг компанија, инвестиционе фондове, фондове очувања вредности имовине (новчане фондове) и остале услуге кредитирања и финансирања.

Као критеријуми за утврђивање да ли се предузеће сматра јавним предузећем или привредним друштвом користе се критеријуми власништва, контроле и управљања. Јавна предузећа чине предузећа која обављају делатност од општег (јавног) интереса и које оснива Република Србија, аутономна покрајина или јединица локалне самоуправе, док сектор привредних друштава чине правна лица која се не класификују у јавна предузећа и не припадају финансијском сектору. У оквиру привредних друштава обухваћена су и друга правна лица из области образовања и здравствене заштите који се не финансирају из буџета (приватне клинике, болнице, школе и остале институције које накнаде за своје услуге наплаћују на основу трошкова производње).

Непрофитне организације представљају правна и физичка лица регистрована за производњу добара и услуга у политичке или пословне сврхе којима није циљ стварање профита (хуманитарне, филантропске и трговачке асоцијације, удружења послодаваца и друге асоцијације које промовишу интерес друштвених група које их контролишу или финансирају). Ова категорија обухвата синдикате, професионална удружења (осим удружења финансијског сектора) и академска друштва, удружења за заштиту потрошача, политичке странке, цркве, верске заједнице, културне, рекреативне и аматерске спортске клубове, добровољне организације и др. Друге организације обухватају правна лица и установе из области образовања и здравствене заштите који се не финансирају из буџета

(школе, предшколске, здравствене установе и сл.), банке у већинском јавном власништву у стечају и остале финансијске организације у стечају.

Сектор државе чине сви државни органи и институције без локалних нивоа власти. Сектор државе укључује републичке органе и организације, фондове обавезног социјалног осигурања и непрофитне институције које контролише и финансира држава и чија се надлежност простире над целом економском територијом. Подаци обухватају државну заједницу Србије и Црне Горе до ликвидације стања на њиховим рачунима.

Локални ниво власти обухвата јавну администрацију чија се овлашћења простиру над локалним економским подручјем (покрајински органи и организације, општине, градови и друге институције на нивоу покрајине, општине и града). Укључене су и непрофитне институције које контролише локална самоуправа и чија је надлежност ограничена на локално економско подручје.

Сектор становништва укључује домаћа физичка лица, страна физичка лица – резиденте, приватна домаћинства са запосленим лицима, регистроване пољопривредне произвођаче и предузетнике.

Подаци о потраживањима и обавезама односе се на стање на крају периода у милионима динара, при чему се девизне позиције исказују у динарској противвредности по средњем дневном курсу за девизе на крају периода.

Биланси (1.1.2, 1.1.3. и 1.1.4) и основни монетарни агрегати (1.1.1. и 1.1.17. до 1.1.19)

У наведеним табелама исказују се подаци о неким од основних монетарних агрегата: новчаној маси и примарном новцу, према ужим и ширим дефиницијама. Агрегати новчане масе су дефинисани и прилагођени локалним приликама и условима пословања и развоја финансијског тржишта, што је и предвиђено међународним стандардима.

Новчана маса М1 обухвата готов новац у оптицају и средства на жиро, текућим и другим рачунима власника новчаних средстава у пасиви банака, укључујући и новчана средства на рачунима локалних нивоа власти, тј. рачуне с којих се могу вршити плаћања без икаквих ограничења.

Новчана маса М2, поред М1, укључује остале динарске депозите, краткорочне и дугорочне.

Новчана маса М3, поред М2, укључује краткорочне и дугорочне девизне депозите (без тзв. старе девизне штедње).

Динарски примарни новац, тј. примарни новац по ужој дефиницији, обухвата готов новац у оптицају, банкарске динарске резерве и динарске резерве других сектора уколико постоје код НБС.

Примарни новац по широј дефиницији укључује још и девизне депозите банака код НБС.

1.1.2. Биланс Народне банке Србије

Биланс НБС приказује сва потраживања и обавезе НБС које произлазе из њеног пословања у земљи и из односа са иностранством.

На страни активе приказани су токови креирања примарног новца, а на страни пасиве облици држања примарног новца.

У појединим колонама обухваћене су следеће обавезе и потраживања НБС:

Актива

Девизне резерве (колона 4) обухватају монетарно злато, СПВ, девизе и ефективни страни новац, као и иностране хартије од вредности. Остала потраживања од иностранства (колона 5) обухватају клиринг и друга краткорочна потраживања од иностранства. Потраживања од државе код централне банке укључују динарска и девизна потраживања НБС од државе. Потраживања од банака (колона 12) обухватају динарска и девизна, краткорочна и дугорочна потраживања од банака. Потраживања од јавних предузећа, небанкарских финансијских организација и других сектора исказана су одвојено. У осталој активи (колона 20) приказана су остала потраживања (разна потраживања у обрачуну, временска разграничења, средства на пролазним и привременим рачунима, трајна средства и сл.).

Пасива

Девизна пасива НБС (колона 3) обухвата: коришћење кредита од ММФ-а и других страних кредитора, доспеле обавезе према ММФ-у, као и друге краткорочне и дугорочне обавезе према нерезидентима. Динарски примарни новац (колона 13), тј. динарске обавезе НБС, обухвата готов новац у оптицају и банкарске динарске резерве код НБС (обавезна резерва банака и слободне резерве, које чине жиро рачуни банака и готовина у каси, као и депозитни вишкови банака), динарске резерве других сектора, пре свега локалног нивоа власти. Обавезна резерва банака у девизама и други девизни депозити банака код НБС укључени су у ширу дефиницију примарног новца (колона 15). Посебно су приказани депозити државе, орочени и други динарски депозити других сектора и ограничени депозити, који се углавном односе на средства банака у ликвидацији. Обавезе НБС по репо трансакцијама такође су посебно исказане, као и рачуни капитала и рачуни ММФ-а код НБС. У осталој пасиви приказане су остале обавезе у обрачуну, разграничене обавезе и сл.

1.1.3. Биланс банака

Биланс банака обухвата потраживања и обавезе банака на територији РС. Биланс је агрегатни, тј. укључује и међусобне обавезе и потраживања банака, као и обавезе и потраживања од НБС.

У појединим колонама обухваћене су следеће обавезе и потраживања банака:

Актива

Код девизних потраживања (колона 3) приказани су девизни рачуни код банака у иностранству (колона 1), као и остала потраживања од иностранства (колона 2). Потраживања од државе (колона 6) укључују потраживања од РС без локалних органа власти. Потраживања од НБС (колона 14) обухватају динарска и девизна средства која банке држе код НБС. Потраживања од других сектора (колона 21) обухватају динарске и девизне кредите и друга потраживања банака од привреде, становништва, локалних органа власти и других комитената. Потраживања су приказана у бруто износу, тј. без умањења за исправке вредности. Фиксна и остала актива (колоне 23 и 24) обухватају трајна средства и остала потраживања, као што су потраживања у обрачуну, разграничена потраживања, потраживања из интерних односа, потраживања од државе по основу старе девизне штедње и сл.

Пасива

Девизна пасива (колона 1) обухвата обавезе по краткорочним и дугорочним кредитима и депозитима у иностранству према нерезидентима. Депозити по виђењу (колона 11) приказани су по секторима

и представљају средства на њиховим рачунима (трансакциони депозити) с којих се врше директна плаћања (жиро и текући рачуни и други трансакциони депозити). По секторима, односно по држаоцима, приказани су динарски штедни и орочени депозити, као и девизни депозити. У обавезама према НБС (колона 26) приказане су динарске и девизне обавезе према НБС. Капитал и резерве (колона 28) посебно су исказани, као и резервисања за губитке по кредитима и за друге губитке (колона 29). Остала пасива (колона 30) садржи разне обавезе које се нису могле класификовати по инструментима.

1.1.4. Консолидовани биланс банкарског система

Консолидовани биланс банака обухвата сва потраживања и обавезе НБС и банака према иностранству и небанкарским секторима у земљи. Потраживања и обавезе између НБС и банака, као и самих банака, консолидовани су, тј. међусобно пребијени. У активи су приказана потраживања према иностранству и домаћим комитентима, а у пасиви обавезе према иностранству и домаћим комитентима. Депозити су груписани у монетарне агрегате М1, М2 и М3.

1.1.5. Монетарни преглед

Монетарни преглед даје приказ токова креирања и повлачења новца који се изводе из консолидованог биланса банкарског система. Потраживања и обавезе према иностранству приказани су у бруто и у нето износу, тј. потраживања и обавезе су пребијени. Нето домаћа актива обухвата нето потраживања од државе, тј. потраживања од државе умањена за депозите државе код банкарског сектора, кредите осталим секторима и осталу нето активу. У пасиви су приказани монетарни агрегати, рачуни капитала и резервисања за губитке по кредитима и за остале губитке.

4.2. Нето позиција државе код банкарског сектора

Сектор државе приказан у табели обухвата и податке о локалном нивоу власти.

Потраживања и кредити банака од немонетарних сектора

У Табели 1.1.10. приказана су динарска, девизна и девизно индексирана потраживања банака од јавних предузећа, привредних друштава, становништва, локалних органа власти, других финансијских организација и од непрофитних и других организација. Потраживања су разврстана на динарска (кредити, хартије од вредности, потраживања по каматама и накнадама и акције) и на девизна и девизно индексирана потраживања (кредити, хартије од вредности, потраживања по каматама и накнадама и акције). На крају су приказана резервисања по губицима предузећа и становништва. У табелама 1.1.11 и 1.1.11а приказани су кредити дати привредним друштвима и јавним предузећима по величини правног лица. Потраживања банака од привреде (Табела 1.1.12) и становништва (Табела 1.1.13) приказана су према уговореној заштити од ризика (индексацији) и за динарска и за девизно индексирана и девизна потраживања, и одвојено по најзначајнијим валутама. Потраживања банака од привреде (Табела 1.1.14) обухватају укупна динарска и девизно индексирана и девизна потраживања дата према секторима привредне делатности, у складу са Законом о

класификацији делатности и регистру јединица разврставања. У табелама 1.1.12. и 1.1.14. укупна потраживања банака од привреде чине потраживања од јавних предузећа и од привредних друштава. У Табели 1.1.13. приказана су укупна потраживања банака од становништва, а у оквиру ње су предузетници издвојени у посебну колону. Детаљнији приказ потраживања банака од привреде према секторима привредне делатности обухвата: потраживања банака од јавних предузећа и привредних друштава (Табела 1.1.14/1), динарска потраживања банака од привреде (Табела 1.1.14/2) и девизно индексирана и девизна потраживања банака од привреде (Табела 1.1.14/3). У табелама 1.1.15. и 1.1.16. приказана су потраживања банака од привреде и становништва по наменама датих кредита и осталих потраживања. Детаљнији приказ потраживања банака од привреде по наменама обухвата: потраживања банака од јавних предузећа (Табела 1.1.15/1) и привредних друштава (Табела 1.1.15/2), док детаљнији приказ потраживања банака од становништва по наменама обухвата потраживања од: предузетника (Табела 1.1.16/1), домаћих физичких лица (Табела 1.1.16/2), страних физичких лица (Табела 1.1.16/3) и регистрованих пољопривредних произвођача (Табела 1.1.16/5). У табелама где је дат детаљан приказ кредита банака привреди (табеле 1.1.22, 1.1.23 и 1.1.26) приказани су кредити привреди према величини правног лица, наменама, рочности и привредним делатностима.

Депозити

У табелама 1.1.6. и 1.1.6а приказани су подаци о краткорочним и дугорочним депозитима немонетарних сектора код банака, по секторима, и методолошки одговарају депозитима у Табели 1.1.3. (Биланс банака, пасива). У укупним динарским и девизно индексираним и девизним депозитима становништва предузетници су евидентирани у посебним колонама. Депозити привреде (Табела 1.1.7) и становништва (Табела 1.1.8) приказани су према уговореној заштити од ризика (индексацији) и за динарске и за девизно индексиране и девизне депозите, и одвојено по најзначајнијим валутама. У Табели 1.1.9. приказани су подаци о депозитима привреде по секторима привредне делатности. Наведена секторска структура је усклађена са Законом о класификацији делатности и регистру јединица разврставања. У укупним динарским и девизно индексираним и девизним депозитима укључени су депозити јавних предузећа и привредних друштава. Детаљнији приказ депозита привреде по секторима привредне делатности обухвата: поделу на депозите привреде код банака (Табела 1.1.9/1), приказ динарских депозита привреде код банака (Табела 1.1.9/2), трансакционе депозите привреде код банака (Табела 1.1.9/3), штедне и орочене динарске депозите привреде код банака (Табела 1.1.9/4), девизне и девизно индексиране депозите привреде код банака (Табела 1.1.9/5) и штедне и орочене девизно индексиране и девизне депозите привреде (Табела 1.1.9/6). У табелама где је дат детаљан приказ депозита привреде код банака (табеле 1.1.9/7 и 1.1.9/8) приказани су депозити привреде (привредних друштава и јавних предузећа) према величини правног лица и рочности.

1.1.20. Штедња становништва

У табели је исказано стање динарских и девизних депозита становништва на крају периода код пословних банака.

Краткорочна динарска штедња приказана је без стања која су исказана на трансакционим рачунима комитената банке у динарима, док краткорочна девизно индексирана и девизна штедња у оквиру депозита по виђењу обухвата и стања исказана на трансакционим рачунима комитената банке у страниј валути.

1.1.21. Структура штедње становништва

Табела приказује структуру динарске и девизно индексиране и девизне штедње становништва по рочности. Краткорочна штедња је приказана кроз стање депозита по виђењу, депозита орочених до једног месеца, до три месеца, до шест месеци и до једне године, а дугорочна штедња кроз стање депозита до две године, до пет година и преко пет година. У табели је приказана краткорочна динарска штедња без стања која су исказана на трансакционим рачунима комитената банке у динарима, док краткорочна девизно индексирана и девизна штедња у оквиру депозита по виђењу обухвата и стања исказана на трансакционим рачунима комитената банке у иностраној валути.